

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Qvartum

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Caput Primum. Ex Concilio (a) Triburiensi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74533](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74533)

D. D. EMANUELIS
GONZALEZ
TELLEZ
COMMENTARIA
IN LIBRUM QVARTUM
DECRETALIVM
GREGORII IX.

TITULUS PRIMUS.

De Sponsalibus & Matrimoniis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio (a) Triburiensi.

DE Francia (b) quidam nobilem mulierem de (c) Saxonia lege (Saxonum) duxit in uxorem: Verum quia non eisdem legibus (d) utuntur Saxones & Francigenae, causatus (e) est quod eam non sua, id est Francorum lege desponsaverat, vel acceperat, vel dotaverat: dimissaque illa, aliam superduxit. Definivit super hoc sancta Synodus, ut ille transgressor Evangelicae legis subjiatur (f) poenitentiae, & a secunda conjugate separetur, & ad priorem redire cogatur.

NOTÆ.

1. (a) Triburiensi. Ita legitur in secunda collectione, sub hoc tit. cap. 1. & ex eodem Concilio can. 33. citatur textus hic à Burchardo lib. 9. Decreti, cap. 76. Carnotensi p. 8. Decreti, cap. 213. & licet verba hujus textus non reperiuntur in ipso Concilio, extat tamen sententia in ejus canone 39. ubi ita statuunt Patres: *Qui cum que alienigenam, hoc est aliena, gentis feminam (verbi gratia Francus mulierem Bavoricam) utrorumque consultu propinquam legitime, vel sua, vel mulieris lege acquisitam, in conjugium duxerit, velit, nolit, tenenda erit: nec ultra ab eo separanda, excepta fornicationis causa; quamvis enim ut Apostolus ait Ephes. cap. 4. unus Dominus, una*
D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

fides, unum baptisma utrique commune sit nationi, legem tamen habent diversam, & quantum ad sensum interdum longe disjunctam. Quare si unus è duobus unam carnem in duas divideret, & copulam nuptialem machinetur disjungere, dicendo, non secundam sue gentis legem jur a matrimonii contraxisse, & idcirco separari posse canonica institutione, diffinimus, & nostro, omniumque orthodoxorum judicio statuimus, ut quod legis imperfectum sit, perficiatur, & jus matrimonii nequaquam resolvatur. Synodus Romana ait, quod non dimittenda sit uxor post baptismum, que habita est & ante baptismum: in baptismo solvuntur crimina, non tamen legitima conjugia. Cum enim in baptismo transmigrat de vita in vitam, & non mutat uxorem legitimam, quomodo mutat eam, qui non mutat vitam, sed
A transit

transit de gente ad gentem? Igitur quia. &c. De hoc Concilio nonnulla notavi in cap. 2. de furtis.

2. (b) De Francia.) Franciæ mentio nulla extat apud Ptolomeum, Strabonem, Plinium, immò nec apud Tacitum, quia per plures annos Germania dicebatur: ejus tamen meminerunt Authores mediæ ætatis, Joannes Nauclerus generat. 27. ubi ita ait: *Carolus Magnus Rex Francorum dicebatur, quod idem erat, ac si nominatus fuisset Rex Germaniæ & Galliæ: nam clarum est, quod eo tempore omnis Gallia transalpina, & etiam Germaniâ à montibus Pireneis usque in Pannonias Francia dicebatur: illa est Germanica Francia Orientalis: Alia, id est Gallica, Francia Occidentalis.* Otho Frisingens. in chron. lib. 5. cap. 9. ubi de regno Dagoberti agens ait: *Erat autem Francorum jam terminus ab Hispania usque in Pannoniam, duos nobilissimos Ducatus, Aquitaniam, & Bajuariam. &c. & lib. 6. copiosius c. 17. Godofr. Viterb. in chron. cap. 17. ab anno 881. Porro, inquit, Arnulfus totam Orientalem Franciam, que hodie Theutonicum regnum vocatur, id est Bavariam, Sueviam, Saxoniâ, Turingiam, Phrisiam, & Lotharingiam rexit, Occidentalem verò Franciam Odo tenuit. Plura ex pluribus congestit Francic. Hothoman. in Franco-Gal. c. 8. per tot. Francia ergo in præsentem accipienda est pro Francia Germanica, quæ Saxoniz finitima est, non pro Francia Gallica; pro Francia Orientali, non pro Occidentali.*

3. (c) Saxonia.) Saxonia antiquum nomen retinens terminatur ab occasu Visurgo Fluvio; ad Aquilonem Danos, sive Cymbos habet, & mare Balthicum; ad Ortum Odera, qui veteribus Viadrus, Prutenis & Sitebitis excipitur; à meridie Mœnum & Bohemiam respicit. Complectitur Saxonia Turingiam, Misniam, Lusatiam, Marchiam novam, & veterem. Descripserunt Saxoniam Aeneas Sylvius, Munsterus & Crantius. Saxonibus autem, & Frisis leges dedisse Haraldum Regem Danorum, Historici narrant. Albertus Abbas Stadenfis anno 984. ibi: *Certissimum est cum (Haraldum) tam nostro populo quam Transalpinis, & Frisonum genti leges, & jura constituisse, que adhuc protanti auctoritate viri servare contendant.* Hermold. lib. 1. Historia Sclavorum, c. 15. de hoc Rege agens ait: *Adeo claruit, ut leges, & jura statueret, que pro auctoritate viri non solum Dani, sed & Saxones adhuc hodie servare continentur.* Sed Heraldus leges recentiores esse iis, quas in Codice legum antiquarum compilavit Frideric. Lindembrog. ipse probat in prolegom. ex Adamo Bremensi lib. 1. Histor. Eccles. c. 5. ubi cum de Saxonibus agit, ita scribit: *Quatuor differentiis gens illa constituitur; nobilium scilicet & liberorum, libertorumque atque servorum, & id legibus firmatum, ut nulla pars in copulandis conjugii propria sortis terminos transferat, sed nobilis nobilem ducat uxorem, & liber liberam, libertus conjugatur libertæ, & servus ancilla. In lege autem Saxonica nihil tale legitur, etsi extet lib. 2. legum Longob. tit. 9. similis lex: alia fragmenta ipsius juris Saxon. refert Lindembrog. in d. prolegom.*

4. d. *Utrumur legibus.*) Qua lege nobilis Francus duxisset uxorem, & juxta quam ducere intendere, anxie quaeritur à repetentibus in præsentem. Hostiensis, & Joan. Andr. hic asserunt, quod Saxones à Carolo Magno legem acceperunt, ut viro uxorem ducenti permitteretur, si displicisset prima nocte, eam dimittere; aut si placuisset, ad Ecclesiam progredi, ut ibi benedictio-

nem nuptialem acciperet; & ita nobilem Francum juxta eam legem uxorem repudiasset, cum aliaque matrimonium contraxisset: verum hæc sententia facile convincitur; primò quia Carolus Magnus similem legem repudium permittentem condere non poterat, immò & repudium ipsum Imperatorem omnino prohibuisse, constat ex lib. 5. capitul. Caroli, cap. 149. Secundò quia nobilis Francus in præsentem casu non intendebat uxorem dimittere post primam noctem, sed post plures annos, postquam liberos ex ea susceperat. Tandem quia nobilis Francus repudium facere intendebat, quia juxta legem Saxonum, non verò juxta legem suam, Francorum videlicet, eam duxerat, acceperat, vel dotaverat. Alii existimant in præsentem casu ideo nobilem Francum intendere matrimonium cum muliere Saxonica celebratum, nullum fuisse, quia juxta legem Saxonum eam dotaverat, non verò dotem juxta legem Francorum acceperat: unde cum nullum celebrari possit matrimonium sine dote, c. 1. c. qualis, c. alter, c. nullum 30. q. 5. Novel. 18. Justin. c. 5. l. 8. tit. 1. lib. 3. legum Visigoth. ideo nobilem in præsentem specie, ea dimissa uxore, aliam accepisse. Verum etiam hæc interpretatio facile convincitur ex eo, quia falsum est sine dote matrimonium consistere non posse; contrarium enim certum est, & docetur in l. ult. C. de donat. ante nupt. l. ultima, C. de repudiis. Novel. 18. & 22. Justiniani, & infra dicemus. His opinionibus omissis Cujac. in præsentem docet, non fuisse servatam hoc casu dotalitii formam à Franco præscriptam ex lege Francorum; immò dotalitium assignatum fuisse juxta Saxonum legem. Verum cum perdoctus vir non exprimat formam dotalitii servandam ex utraque lege, cognosci non potest, an talis dotalitii forma impedire, aut irritare possit matrimonium, ita ut nobilis Francus aliud inire possit. Quare omnibus his sententiis omissis, ut verum sensum præsentis canonis assequamur, sciendum est, ex lege Salica tit. 46. & veteri Franciæ consuetudine in mallo, seu judicio coram tribus testibus, denario & solidis uxorem duci debere. Fredegarius in nuptiis Clodovei & Clotildis, ibi: *Legati offerentes solidos & denario, ut mos erat Francorum, cum partibus Clodovei sponsant;* in veteribus formulis relatis à Bignonio & Lindembrog. cap. 5. ibi: *Per solidum & denarium, secundum legem Salicam visus sunt sponsare.* Imaginaria hæc coemptio vetustissimæ observantia speciem redolet, in qua uxores emi non apud Germanos tantum, sed apud plebasque gentes mos erat, ut statim dicemus, quæ peculiaris lex Francorum ad posteriora usque tempora protracta est; nam Otho à Sancto Blasio c. 51. in appendice circa tempus Innoc. III. loquens de connubio Othonis Imperatoris cum filia Philippi celebrato, ait: *Per manus Cardinalium lege Francorum Regi Othoni desponsatur.* Notarunt Bosquetus ad Innocent. III. lib. 3. regest. 15. epist. 182. Juxta leges verò Saxonum trecentos solidos vir parentibus uxoris dare debebat, cap. 38. legis Saxon. ibi: *Uxorem ducturus trecentos solidos det parentibus ejus.* Unde cum in præsentem casu nobilis Francus non juxta legem Francorum proclamatione facta in mallo, aut Ecclesia, ut in cap. Cum in tua, hoc tit. de consuetudine Galliæ refertur, sed potius illis solennitatibus omissis, juxta legem Saxonum trecentos solidos dedisset, intendebat matrimonium ex defectu solennitatis nullum esse, recteque posse aliud contrahere

contrahere ; sed illud audiendum non esse rectè PP. statuerunt, cùm matrimonium faciãt consensus, non solèntis accidentalit, ut statim dicemus.

5. e *Causatus.*] Id est motus ex eo, quod non suã lege uxorem duxerat, causari enim est causam, seu excusationem adferre, ut in l. generaliter, ff. de fideicommiss. libert. l. 1. §. 6. ff. si quis cautionibus.
6. f *Pœnitentia.*] De qua agemus in c. 2. de spons. duorum.

COMMENTARIUM.

7. *Conclusio traditur & probatur.* EX hoc textu juxta interpretationem supra adductam talis deducitur assertio: *Matrimonium solo consensu contrahitur, nec nullum redditur, etsi consuetudo patrie, ubi illud celebratur, non servetur.* Non est similis decisio, quò probari possit hæc assertio. Eam tamen illustrant Salazarus de sponsalibus fol. 281. cum sequenti, Sanch. lib. 3. de matrim. disp. 18. per tot. Molina de justit. tom. 2. tract. 12. disp. 260. Salas de legibus disp. 14. sect. 4. & 5. Paleotus de nothi cap. 8. Cujacius & P. Gregor. in præfenti, D. Joan. de Larrea decis. 62. Granat. n. 21. Franciscus Salernus in singulari discept. pro valore matrimonii contra Francos, n. 19. D. Hieronym. Camargo eod. tract. num. 7. Canisius hic.

8. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita infurgo: vel matrimonium in præfenti specie celebratum fuit contra consuetudinem Franciæ, vel contra legem ab ipso Rege Franciæ latam. Si contra consuetudinem, hoc est, non servatis solennitatibus essentialibus matrimonii consuetudine introductis, matrimonium est nullum, quia consuetudine legitime præscripta impedimenta etiam dirimentia matrimonii induci valent, cap. super eo, de cognat. spirit. cap. cum olim, de clericis conjug. c. quod dilectio, de consang. & affin. Unde consuetudines cujuslibet provinciæ in celebrandis matrimoniis esse servandas, decrevit sancta Synodus Trid. sess. 24. c. 1. de reform. Si quæ provincia aliis ultra prædictas laudabilibus consuetudinibus, & ceremoniis hac in re utuntur, eas omnino retineri sancta Synodus vehementer optat. Et si contra legem à Principe latam nobilis Francus matrimonium celebravit, similiter nullum fuit; nam etiam Princeps secularis justis ex causis potest impedimenta, tam impedientia, quam dirimentia statuere. Unde legimus, apud varias nationes legibus secularibus certa matrimonia prohibita, veluti inter vasallum, & Dominam feudi apud Francos, ex edicto Henrici II. relato à Guiberto Costano de dote q. 12. & apud ipsos sæpius cautum legimus, ut Principes (quos dicunt *du Sang*) non possint matrimonium celebrare sine consensu Regis: cujus statuti meminerunt, & ejus justitiam examinarunt Franciscus Marcus decis. Delphin. 306. n. 5. ex Phrosarto Renatus Chopinus lib. 3. de dom. Franciæ tit. 19. n. 11. Mornacius ad l. si donatori 31. ff. de ritu nupt. Joan. Tillius p. 1. de larecherche, pag. 216. & p. 2. pag. 214. Michael Roussellius lib. 7. historiae juris d. Pontif. c. 4. n. 36. P. Herod. lib. 4. rer. judic. tit. 15. c. 8. Ant. Dadinus Alteserra lib. 3. de Ducibus Galliæ, c. 1. unde Parlamento Arresto nullum declaratum fuit matrimonium Gastonis fratris Regis Ludov. XIII. cum Margaritha Ducissa Lorenæ, ut celebratum sine assensu ipsius Regis, ut referunt Duplaisius in Ludovico XIII. anno 1634. Spondanus in continuat. Baro. D. D. Gonzal, in Decretal. Tom. IV.

ni, eod. anno & seq. n. 9. Turselinus in epit. histor. eodem anno, Joan. Petrus Lotichius tom. 2. rer. German. lib. 9. c. 1. §. 7. Adolfus Brachabius lib. 4. histor. in fine. Paulus Piascius Sarmata in Europa chron. anno 1633. & 1634. & apud Neapolitanos ex legibus Friderici, quæ extant lib. 4. rubr. 12. de matrimoniis à feudatariis non contrah. absq. Regis assensu, cavetur ne Barones possint contrahere matrimonium absque licentia Regis, & ne quis possit illud celebrare cum alienigena, ut testatur D. Carolus à Tapia lib. 4. ad consuet. Neapol. rubric. 12. & in supremo collateralis Consilio ipsius regni plerumque mandatur expediri, ne fœminæ, præsertim nobiles, matrimonia contrahant inconsulto Principe; & interim in honesto loco eas deponi, refert Arias de Mesa lib. 3. variar. cap. 35. n. 10. & in regno Cataloniae pœna privationis successioneis imposita est filiabus contrahentibus matrimonium absque consensu parentum, ut referunt Cancercius variar. lib. 1. cap. final. Hugo Celsus consil. 38. n. 4. Josephus Ramonius consil. 95. n. 30. quod apud nos cautum est in l. 49. Tauri, l. 11. tit. 1. lib. 5. recopil. ubi pœna amissionis bonorum, & exilium ab his regnis imponitur contrahentibus clandestina matrimonia, & filiabus nubentibus sine consensu parentum imponitur pœna exheredationis, & in l. 2. eod. tit. & lib. prohibetur matrimonium inter famulum & filiam Domini sui. De aliis gentibus idem referunt Antonius Thyfius in memor. rerum public. cap. 18. Didacus Lequilius de matrim. Austriacis tom. 2. part. 3. excursu 1. sect. 3. Franc. Zypeus consil. can. 11. Nicolaus Milerus de Principibus & statu Imp. c. 31. Igitur in præfenti specie matrimonium celebratum à nobili Franco contra consuetudinem seu legem Franciæ, nullum fuit, & per consequens rectè potuit aliam uxorem ducere.

9. Qua difficultate non obstante vera est præfens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod licet præfens Rubrica concipiatur de sponsalibus & matrimoniis, immò sponsalia præcedant matrimonium, & ita prius agendum videbatur de sponsalibus, quàm de matrimonio; tamen Raymundus, ut seriem constitutionum quas sub hoc titulo compilavit, servaret, prius transcripsit præsentem canonem Concil. Tribur. utpote tempore antiquiorem, licet in eo non de sponsalibus, sed de matrimonio bis celebrato agatur. De illo pauca præfabimur pro vera ratione præfentis constitutionis capefenda. Sciendum ergo est, matrimonium, quod humani generis procreabile Sacramentum appellavit eleganter Casiodorus lib. 2. var. c. 10. & Tertul. lib. 1. ad uxorem dicit benedictum à Domino, & generi humano, & replendo orbi, & instruendo sæculo excogitatum, variè appellari: aliquando dicitur conjugium, plerumque nuptiæ, frequentius matrimonium. Conjugium appellatur, quia vir & uxor eodem jugo conjunguntur, ut ex Horatio & Apulejo probat Caspar Barthius lib. 6. advers. c. 13. Nuptiæ dicuntur, non ab Hebraico verbo *nubo*, quod germinare significat, ut voluit Zypeus de matr. m. cap. 11. numer. 2. sed à verbo *nubo*, quod velari & operiri significat, secundum Varonem lib. 4. de lingua Latin. Festum, & Nonium verbo *nubo*, quia vetus mos erat, mulierem nupturam non nisi velato, & aperto capite ad demonstrandam verecundiam, quæ pudicitia comes fomesq; est, in publico apparere, D. Ambros. relatus

in capite nec illud 30. q. 5. Veteribus enim nubere idem erat quod operire; quare & nubes dicitur vultu Isidorus, eo quod operiant cælum; unde quia flammeo caput nubentis tegebatur, dixit Ovid. lib. 2. Fastor.

Credit amans, thalamosq; parat, deducitur illuc
Anna regens vultus ut nova nupta suos.
Martialis lib. 12.

Preluxere facces velarum flammea vultus,
Claudianus de Honorio & Maria.

Ipsa caput distinguit acu, substringit amictu;
Flammea virginis accommodat ipsa capillis.
Petronius in Satyrico cap. 26.

Item puella caput involverat flammeo.
Quintilianus declam. 306. Operiet flammeo canos. Ab hoc velamine nuptiæ dicuntur, D. Isidorus lib. 9. etymol. cap. 8. Nupta dicuntur, quod vultus suos velent; translatum nomen à nubibus, quibus tegitur cælum. D. Ambrosius in d. c. nuptia. Illustrant latè Pineda lib. 4. de rebus Salomonis, c. 3. Leo Pinel. in discurs. de los Velos, Feloaga in c. 1. de his que vi, Tiraquel. l. 4. connub. n. 22. Borell. tom. 3. decis. tit. 1. n. 181. Cochier in face hist. c. 60. Costanus de spons. fol. 130. P. Greg. lib. 9. synrag. c. 1. & lib. 3. part. iii. 21. c. 1. Unde deducitur, nuptiarum nomen propriè ad mulieres pertinere, ad viros verò uxores ducere. Caper lib. de orthograph. Vir ducit, mulier nubit, quia pallio obnubit caput suum. Martialis lib. 8. epigr. 12.

Uxorem quare locupletem ducere nolim,
Queritis? Uxori nubere nolo mea.

Et probatur ex l. cum vir 31. C. ad legem Jul. de adult. Matrimonium autem dicitur juxta D. Augustin. lib. 19. contra Faustum, eo quod non ob aliud debeat femina nubere, quam ut mater fiat; & idèd eum Romani matrimonium contrahebant, publicè testabantur, liberorum quærendorum causâ illud celebrare. l. liberorum 220. §. prater hac, ff. de v. s. l. 2. C. de indicta viduit. l. si vicinis 9. C. de nuptiis. Ulpianus in fragm. tit. 13. verb. liberis. Illustrant Hothoman. de ritu nupt. c. 3. Connanus lib. 8. comment. 3. P. Greg. lib. 9. synragm. cap. 1. à num. 2. Forner. lib. 3. rerum quotid. cap. 19. Faber in jurispr. tit. 9. princip. 2. illat. 5. Pichardus in §. 1. Instit. de inoffic. ex numero 31. Gibalinus de usuris lib. 4. cap. 5. art. 1. Borellus tom. 3. decis. tit. 1. Alia dedi pro etymologia matrimonii in cap. 2. de convers. infidel. Inde deducitur, quod et si plerumque matrimonium, & nuptiæ promiscuè apponantur, ut in l. si ita, l. in eo 45. ff. de ritu nuptiar. longè tamen aliud est matrimonium, aliud nuptiæ; matrimonium enim conventio est inter conjuges de perpetuè vitæ societate, nuptiæ verò nomen civile est, & potiùs solemnitatem, celebritatemque contractus conjugalis, quam ipsum conjugium denotant; quare non rarè nuptiæ & matrimonium ut diversa opponuntur in §. si adversus 11. Instit. de nuptiis, ibi: Nec nuptiæ, nec matrimonium. Observant Cujacius lib. 6. observ. 20. P. Gregor. dicto cap. 1. num. 1. Franciscus Hothom. de ritu nupt. cap. 1. Antonius Hothom. eodem tract. cap. 15. Gibalinus supra.

10.
Referuntur diffinitiones matrimonii.
Cum matrimonium dupliciter consideretur, videlicet ut contractus, & ut sacramentum, dupliciter etiam diffiniri debet: tanquam sacramentum, ut Signum sensibile gratiæ collatæ viri & mulieri legitimo modo copularis, ad perpetuam vitæ consuetudinem mutuo peragendam. Ut contractus diffiniri solet, Est contractus viri & femi-

ne legitimus & indissolubilis, quo mutua corporum traditur potestas, ordinatus ad generationem proli, & consortium vitæ communis. Alias diffinitiones adducunt Covar. 2. part. de matrim. in princip. Matienzo in rubr. tit. 1. n. 1. lib. 5. Recopil. P. Gregorius lib. 6. synrag. cap. 2. Duarenus ad tit. solur. matrim. in rubric. Cujacius ad tit. de nuptiis, Franciscus Hothomanus de nuptiis cap. 1. Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 1. Gutierrez de matrim. cap. 39. Basil. eodem tract. lib. 1. c. 2. Borell. tom. 3. decis. tit. 1. Bronchorst. cent. 1. assert. 95. Frequentius recipitur ea, quæ traditur in principio Instit. de patria potest. cap. illud, in fine, de presumpt. & in sum. cause 27. q. 2. l. 1. tit. 2. part. 4. quod fit Maris & femina conjunctio individuum vitæ consuetudinem retinens. Additque Modestinus in l. 1. ff. de ritu nupt. ut sit divini & humani juris communicatio, ob idque uxor dicitur focia diviniæ & humanæ domus, in l. 4. C. de crimine expilate heredit. ubi loco domus, legendum esse domi, vel domum, putarunt Cujacius ad tit. C. de nupt. Faber in jurispr. tit. 9. princip. 2. illat. 4. Domo, legit Fornerius lib. 3. rer. quotid. cap. 29. idcirco Modestinus appellavit matrimonium, divini atque humani juris communicationem, ut agnosceretur mulierem esse participem sacrorum mariti per matrimonium, eosdemque lares & penates colere: quare qui matrimonium contrahebant, lares matrimonio collocabant, l. 1. §. domum, ff. de liberis agnosci. ubi latè Gothofr. Arnobius lib. 2. adversus Gentes, notarunt & evar. dus lib. 2. conject. cap. 11. Mendoza lib. 3. Concil. Illiber. cap. 14. Basil. Legion. lib. 1. cap. 2. num. 6. Anthon. Hothomanus de ritu nupt. cap. 25. eodem etiam sensu filiusfamilias in sacris esse dicitur, vel è sacris dimitti, in l. adversus, C. de crimine expil. l. 2. C. de bonis qua lib. l. pen. C. de adopt. l. ult. C. de inoffic. l. ult. C. ad Tertyl. l. cum oportet, C. de bonis qua lib. l. filia 12. C. de coll. l. 3. C. de bonis matern. l. fin. C. de curat. furios. l. in conjunct. C. de nupt. l. 3. C. de suis & legit. l. 1. §. ult. C. de annali except. l. finali, §. final. C. de inoffic. Mar. crob. lib. 3. saturn. cap. 3. Valer. lib. 7. c. 7. Sigon. lib. 1. de antiq. jure, c. 3. & aliis congestis à Lexicographis verbo Sacris. Dii autem lares, seu penates, qui sacra privata dicuntur in l. mulier. 22. §. ult. ff. ad Trebel. sunt, quos domesticos Deos appellamus, quia domi suæ paterfamilias eos habebat, & privatis feriis colebat: quod respexit Cicero in oratione pro domo, ibi: Quidquam sanctius, quidquam religione munitius, quam sit domus uniuscujusq; civium. Et in orat. pro domo sua: Hic Lares, hic foci, hic Dii Penates, hic sacra religionis continentur ceremoniæ. Faciunt textus in l. sed & si is l. plerique 18. ff. de in jus vocando: & larium meminist Consul. in l. 1. §. donum, ff. de liberis agnosci. in l. in fundo 38. ff. de rei vind. Imper. in l. 49. C. de Episc. & Cleric. De laribus plura congestit Gothofredus in d. l. in fundo 38. ff. de rei vindic. l. 49. C. de Episcop. & cleric. Balduinus in Scævola pag. 74. Fornerius 6. rer. quotid. cap. 6. Demsterus ad Rosinum lib. 1. cap. 6. Suarez ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 7. Gutherus de jur. man. lib. 2. c. 4. Hothoman. in l. sacre legit. ad l. Jul. pecul. Connanus lib. 3. com. c. 1. n. 2. & adduxi in can. 4. Concil. Illiber. Dicitur etiam matrimonium, humani juris communicatio, ut intelligamus conjuges habere commixtam familiam & unam domum, l. 1. §. si vir, ff. ad Syllaniam, l. 2. §. 1. l. 4. vers. mulieri, ff. de usu & habit. probavi in cap.

cap. de uxore, de sepulturis. Qua de causa donationes inter virum & uxorem non valere, post Alciatum, Duarenum, & Cortafium docuit Solorzanus lib. 2. de parricidiis, cap. 13. ad quam etiam communionem respexit formula illa à veteribus usitata; *Ubi tu Cajus, & ego Caja*, ut docuerunt Ofwaldus lib. 13. Donel. cap. 21. *litera Q* Alex. ab Alex. lib. 5. *dier. gen. cap. 4.* D. Joannes de Parexa in cap. 1. de censibus, num. 6. Solorzanus ubi supra, qui post Cujacium in *Novel. 22.* Justin. Forner. lib. 1. *select. cap. 11.* putat non alio sensu uxores Dominas appellari in l. 38. §. 4. in princip. ff. de legat. 3. l. 19. §. 1. ff. de annuis legat. l. ultim. §. 1. ff. de aur. & argen. l. ff. *rerum amot.* l. ea qua 57. ff. de donat. inter. apud Overid. lib. 3. *Tristium, eleg. 3.* Nunciet nunc aliquis dominam venisset, resurgam. Quod & docuerunt Cujacius lib. 3. *obf. cap. 18.* Revardus in l. 30. ff. de reg. jur. Faber in *jurisprud. titul. 9. princip. 3. illat. 23.* latius dicemus in cap. 2. de donationibus inter.

11. *De actione rerum amotarum.* Quam etiam ratione moti Cassius & Nerva existimabant uxorem marito furtum non facere, quoniam societas vitæ quodammodo eam dominam facit, ut refert Paulus in *dicta l. 11. ff. rerum amot.* qui tamen ex Sabini & Proculi sententia magis probat eam furtum facere, etsi cum ea furti agi nequeat. *leg. si quis uxori 52. in princip. ff. de furtis:* explicant Petrus Barbosa in *leg. divorcio, §. ob donationes, ff. soluto matrim.* Faber de *error. 4. part. decade 81. error. 9.* Meril. ad 50. *decif. Julin. in leg. ultim. Cod. de furtis, Gudelinus de jure novissimo, lib. 1. cap. 7.* quia lex tam atrocem actionem in conjugem dari noluit, *dicit. leg. ultim. Cod. de furtis.* Illustrant Forner. lib. 2. *rer. quotid. cap. 24.* Larreatigui lib. 1. *select. cap. 4.* qua de causa expilata quoque hæreditatis actio adversus eam denegatur, *l. uxor 5. ff. de crimine expil. nec condictione furtiva in quietari potest, ut innuit textus in l. sed & Dominio 18. ff. rer. amot.* quia licet condictio furtiva non sit famosa, etsi ex famosa causa descendat, *l. Cesset 36. ff. de oblig. & act. pudorem tamen sugillat, dum furti mentionem facit, l. parens 5. §. 1. ff. de obsequiis à liberis;* & ideo non datur propter honorem matrimonii: & quod dicitur in l. ob rei 24. ff. *rerum amot.* marito vindicationem, & conditionem ob res amotas contra uxorem competere, non est accipiendum cum Accursio ibi de condictione furtiva, sed de actione rerum amotarum; quæ condictio dicitur in l. *rerum 26. ff. eod. animadvertit Cujacius lib. 6. qq. Pauli, in dicta l. sed & domum,* etsi repugnet Faber *decad. 76. error. 7.* atque ita cessante actionis furti, & condictionis furtivæ acerbitate, Prætor pudori conjugum parcens, temperato, finitoque vocabulo, rerum amotarum actionem concessit, quæ actio ex delicto & malo contractu descendit, *leg. si mulier 21. §. ultim. ff. rerum amotar. l. si rerum 52. ff. de re judic.* Et quoniam post divortium competit, *dicit. leg. 1. de divortio oriri dicitur in l. ultim. §. proinde ff. de divortio.* Ad quam actionem rerum amotarum spectant text. in *leg. 1. ff. unde vir & uxor, leg. 38. §. 1. in fine, de solut. leg. 3. §. 12. ff. de donat. inter. leg. si filiosum 25. ff. soluto matrim. leg. Tertia, §. Gajus, ff. de legatis 2. leg. 16. ff. de jurejur. leg. 27. §. 16. ff. ad leg. Aquil. leg. si ego 9. §. fin. ff. de jur. dot. leg. final. ff. de servo corrupt. leg. 7. §. ob donationem, ff. solut. matrim. leg. 11. leg. servus 17. ff. de furtis, leg. 5. §. 1. leg. penult. Cod. de pact. dotal.*

D. D. Gonzal. in *Decretal. Tom. IV.*

*leg. 14. §. final. leg. 15. §. 1. ff. solut. matrim. leg. 3. §. ex furtiva, ff. de peculio, leg. penult. de condict. furtiva, l. in duobus 28. §. que, de jurejur. l. qui servo 36. l. 52. ff. de furtis, l. heres 33. ff. de negot. gest. l. 10. Cod. de compens. l. etiam 6. ff. eodem, l. unic. Cod. ne ex delict. defunct. l. 35 & 36. ff. de oblig. & act. l. 4. §. final. ff. de alienat. judic. l. unic. Cod. ne ex delict. defunct. l. unic. §. tractari, C. de rei uxoria, leg. unic. §. venditor, C. de assertione rol. l. fin. §. fin. ff. de furtis, l. 7. §. fin. cum leg. sequenti, ff. de tributaria, l. quod autem 53. ff. pro socio, l. filiosum, 45. ff. de pecul. l. perpetuo 6. ff. de condict. ob turpem, l. 5. §. 1. l. 20. Cod. de pact. dotal. l. 14. §. de filio, ff. de servo corrupt. l. 7. §. ob donationes, ff. solut. matrim. leg. 11. §. illud, ver sic planè, de divorciis, junctis Alciato lib. 6. *parerg. cap. 26.* P. Fabro lib. 1. *semestr. cap. 12. & 24.* Cujacio lib. 7. *obf. cap. 37. & lib. 13. cap. 37.* Balduino ad *l. Romuli, cap. 13.* Donel. lib. 15. *comm. cap. 29. & 30.* Larreatigui lib. 1. *select. c. 4. num. 4.* Petro Barbosa in *l. divorcio 7. ff. solut. matrim.* Fabro de *error. decad. 78. & 79. per totas, & decad. 8. error. 1. & 2. & decad. 78. error. 7. & decad. 82. error. 1. 2. & 3. & decad. 92. error. 8. & lib. 4. conjunct. c. 1. & in jurispr. tit. 1. princ. 2. illat. 4. Pacto centur. 3. c. 83. Schifordeg. lib. 2. *tract. 1. q. 5. & 16.* Cujac. in l. 5. ff. *rer. amot. & in l. 9. C. de rebus credit.***

Deinde ut originem & institutionem matrimonii agnoscamus, in primis notandum est Aristotelem non rectè sensisse de matrimonio. Hic enim Philosophus, ut inquit Hesiodi Interpres, deceptus istius Poëtæ auctoritate, nunquam voluit uxorem ducere justam, & contentus Erisipile concubina, ex ea filium Thelemacum procreavit. Versus Hesiodi sunt ex lib. 2. de offic.

Sit domus in primis, uxorque, & taurus: Arator, qui curam gerat domus, & bonum. Ideo lib. 1. *Polit. cap. 1.* minus digno vocabulo appellavit uxorem virumque legitime junctos; eum Charonda; *penus socius;* cum Epimeride, *fumi socios,* ut observavit Hubertus Gifanius in *commentariis.* Multo melius de hac cognitione sentiunt J. C. Romani, & alii probati Auctores, appellant enim matrimonium, virum & conjugem, divini humanique juris socios, *d. l. 1. ff. de ritu nupt. d. l. adversus 4. C. de crimine expilata heredit.* Sed idem Philosophus, qui minus dignè de matrimonio eensuit, *d. lib. 1. cap. 1.* docuit conjunctionem matrimonii esse secundum naturam, quod est plus quam dicere esse secundum rationem naturalem, ut colligi potest ex disputatione Senecæ *epist. 66.* Quod enim est secundum rationem naturalem, potest esse vel juris gentium, vel nonnunquam Juris Civilis; sed quod est secundum naturam hominis, & quod præcisè ut talis appetere debet, est à jure ipso naturali. Idem sentit Quintilianus senior *declamat. 368. ubi: Matrimonia sunt ab ipsa rerum natura inventa, & mares feminis junguntur, ut ionbeullior sexui præsidiam ex mutua societate sumat.* Quæ est ratio quam excogitavit Aristoteles in loco nuper adducto, ad hoc ut matrimonia essent secundum naturam, quamvis esset alia ratio quærendorum liberorum. Polybius quoque lib. 6. in *princ.* naturale esse homini dixit ad procreationem desiderium connubii, Verius tamen, feveriusque Christiani PP. ex quibus Octavius apud Minutium Felicem sic ait: *Nos pudorem non facie, sed mente præstamus, unius matrimonii vinculo liberi et in heremus; cupiditate procreandi; aut unam scimus, aut nullam.* Magister sententiarum, & cum eo schola Theologorum

123
Et institutio
tione ma-
trimonii.

in 4. dist. 26. his satis disertis verbis: *Quemadmodum sacramentum Ordinis procreandis Dei filiis idoneum, ita & matrimonium propagando generi humano necessarium; est enim non qualecunque iunctum, nempe aut jure gentium, aut civili positum, sed vinculum natura magistra, ejusque parente Deo precipiente institutum; ante peccatum quidem in officium, post peccatum vero in remedium. Ubi videndus noster Primarius Sotus.*

13. *Matrimonium quatenus competit hominibus.*

Ex quo colligitur, aliter, atque aliter jus naturale competere brutis, & hominibus; brutis enim materialiter competit procreatio liberorum ut sic; hominibus vero ut rationalibus competit eum delectu, ut bonum sit proli, quam procreant; idcirco vagus concubitus, qui satis est brutis secundum naturam; non convenit hominibus secundum eandem, ut docet S. Thomas in 4. dist. 26. ideo forsitan Justinianus dixit in principio *Instit. de jure naturali*, loquens de conjunctione, quam nos matrimonium appellamus: innuens non aliam esse ad procreationem hominibus naturalem conjunctionem præter matrimonium. Ratio provenit ex hominum intellectu, & nequitia; & simul ex indigentia prolis humanæ. Probemus primam partem. Non est in bruto nequitia; quæ est in homine: bestia ex naturali appetitu procreationis coit cum mare: sed vagi concubitores tantum coeunt ex appetitu luxuriæ, atque libidinis explendæ. Bestia non procurat genitale semen, ex quo partum sperat, semel receptum perdere; meretrix vero bestia nequior, perdere & abjicere procurat, ne toleret tædia graviditatis, partus dolorem, amittatve juventutis florem. Denique nihil minus curat quam de fetu. *Lucret. lib. 4. de natura rer.*

Idque sua causa consueverunt scortamoveri, Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent, Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Cum igitur negari non possit, matrimonium esse medium necessarium secundum naturam ad procreationem, & meretricatus, aut vagus concubitus more ferarum in nullo cum matrimonio conveniant, consequens est, esse medium in naturale, idcirco S. Basilius *epist. 2. ad Amphilocho. cap. 26.* ait: *Fornicatio non est matrimonium; sed nec principium matrimonii;* ut denotet prorsus diversis ordinis esse. Adnectam ad hæc ipsum finem censuram de matrimonio, & scortatione S. Athanasii *id. epist. ad Amum*, quam Johannes Zonaras monachus, & Theodorus Balsamo scholasticus illustrarunt. Inter cætera sic ait: *Quem usum dicis legitimum? Quem Deus promisit dicens, Crescite & multiplicamini, & replete terram? Quem Apostolus ostendit dicens, Honorabile matrimonium, & cubile immaculatum? an publicum, id est promiscuum, quod sit clanculum & adulterioris? Negat intermittendo alia rerum illicitarum exempla, & ita concludit: Eadem ergo est de coitu ratio; beatus qui in juventute levius habens jugum, naturam ad liberorum procreationem usus est; in vero ad intemperantiam, fornicatores & adulteros secundum Apostolum pena coercet. Aliam etiam adjungam Sancti Gregorii Nysseni ad S. Leontium, in tomo ejusdem Balsamoni, pag. mibi 46. ex versione Gentiani Herberti; qua utor: *Eorum, ait, qui ad cupiditatem & voluptatem sunt peccatorum hæc est divisio. Hoc enim vocatur adulterium, illud fornicatio; ac nonnullis quidem eorum qui sunt subtiliores, placuit etiam existimare fornicationis peccatum adulterium esse; quoniam una**

est legitima conjunctio & mulieris cum viro, & viri cum muliere: quidquid ergo non est legitimum, est omnino injustum, & legi contrarium, & qui non habet proprium, habet omnino alienum. Homini enim tantum una data est auxiliatrix, & mulier unum depositum est caput: ergo si quis proprium vas, ut Divinus Apostolus nominat, possederit, ei lex natura justum usum concedit. Sed quia cum imbecillioribus indulgenter agendum esset, consueverunt PP. distinctum esse peccatum hæc generali divisione, quod fornicatio quidem dicitur cupiditatis, seu libidinis expletio sine injuria in alterum; adulterium vero insidæ & injuria, qua alteri affertur. Ex hac lata disputatione S. Gregorii tantum noto, ex lege naturæ unam esse legitimam conjunctionem, nempe matrimonium.

A bene institutarum nationum consensu eadem pars probatur. Bene quippe instituti populi matrimonium tanquam medium procreationi necessarium coluerunt: barbari & sylvestres vagum concubitus tenebant, quibus assiduitate peccandi obscurata fuit ratio naturalis. *Cicero lib. 1. de inventione. Homines,* inquit, *in principio sylvestres erant, nec nuptias celebrabant legitimis, nec certos quispiam inspiciebat liberos.* Non laudo hæc in re notitiam Ciceronis, quam prætervolavit veritas de institutione, & origine matrimonii quam statim referam; sed noto barbaros censuisse illos, qui ad procreationem liberorum matrimonio non utebantur; indeque absurdum illud deduxisse, nulli proprios filios nasci: de qua re latè Aristoteles *lib. 2. polit.* ubi censet de Platonis republica. Tacitus etiam in *lib. de moribus German.* ubi de veste mulierum minus pudica agit: *Quamquam,* ait, *severa illic matrimonia, nec ullam morum partem magis laudaveris; nam prope soli barbarorum singuli singulis uxoriibus contenti sunt.* *Horatius in arte.*

14. *De origine matrimonii.*

— Fuit hæc sapientia quondam, Concubito prohibere vago, dare jura maritis.

Notandum extulisse nomine sapientia, concubito prohibere vago, & privilegia maritis indulgere, ut ad matrimonium allicerentur: non vero tam excelsum nomen meretur hæc cura, nisi probrum averruncare intenderet, & locum facere naturali institutioni. Cecrops Atheniensium Rex ampliter laudatur, quia matrimonium in illa provincia instituit, & legitimam maris & feminae conjunctionem introduxit: imò ob hanc causam utriusque sexus perhibetur fuisse, si fides est in re illa antiqua, de qua tempus profanæ historiarum excidit Athenæo *lib. 13. dypnosophist. cap. 1.* Plinio *lib. 5. natur. histor. cap. 8.* At dices, barbaros olim, & in multis regionibus hodie matrimonia non celebrare, & tamen filios; plurimamque gentem apud illos procreari: ergo vagus concubitus ex terminis naturalibus sufficit liberorum procreationi. Non disputo de facti veritate, sed dato; & non concessio sic evahit, inprimis verè respondeo, naturæ intentum, & hominis inclinationem, quæ sit secundum naturam, non tantum respiceret procreationem, sed educationem, etiam filiorum alendorum curam; & circa mores institutionem; nam in hoc distat homo à brutis, parum enim proficit, qui filium creat, si exponit statim, imò contra naturam facit; *l. necare 4. de agnoscend. liber.* si non alit, si unde se alit non satagat relinquere; quod votum naturale appellatur in *l. nihil interest 50. vers. sed nunquid*

Præ

Prætor, de bonis libert. ergo cum sint effectus æqualiter desiderati à natura procuratio & educatio, consequens est, ut medium quod cuiusque obviet, sit contra naturam intentum, & per consequens innaturale. Deinde respondeo, quânto magis homines in moribus accedunt brutis (& hi sunt sylvestres homines & barbari) tantò simplius agere, tantò minùs de virtutibus callidiorum participare, & de eorum vitiis, ut considerat politicus noster disertissimus D. Didacus de Sahabedra in præfatione sui Chron. Gothici. Unde audeo dicere ad barbaram illam procreationem sylvestribus majorem lucem suppetere vagam concubitus, quàm populis civili institutione pollentibus, & majori nequitia perditis; in illis minùs luxuriæ esse, in istis plus æstuantis lasciviæ, & sic minùs impedimenti ad procreationem ex vago concubitu in sylvestribus, quàm in civilibus. Quod fortè & sentit scitissimus Juvenalis in principio satyræ 6. componens quo solet acumine utriusque gentis morès.

*Credo pudicitiam Saturno Rege motam
In terris, visumque diu, cum frigida parvas
Præberet spelunca domos, ignemque, lavemque,
Et pecus, & dominos communi clauderet umbra.
Intermittit luxuriantis sæculi contrariam
Inclinationem, & propensionem in lascivias, & sic
prioris sententiæ reddidit rationem, quasi propter
duritiem colerent continentiam.*

*Quippe aliter tunc orbe novo, caelos, recenti,
Vivebant homines, qui rupto robore nati,
Compositive luto nullos habuere parentes.
Semper tamen Juvenalis rationi naturali intectus
est, & ad significandam pudicitiam barbarorum,
& rudium hominum primi sæculi legitimas
nuptias, & uxorem, virumque induxit.*

*Sylvestrem montana thorum cum sperneret uxor
Frondibus, & culmo, vicinarumque ferarum
Pelibus.*

Postremò respondendum est, à moribus barbarorum nec pro jure naturali, nec contra idoneum argumentum sumi; tales enim filios procreant, quos non procreasse expediret magis.

Deinde sciendum est, Deum ut authorem naturæ matrimonium in Paradiso instituisse ante Adami lapsum, cap. uno, de voto in 6, ut exponentes caput 2. Geneseos communiter consensu docent omnes PP. Græci, Latiniq; nempè matrimonium provenire à divina institutione. Sanctus Athanasius sermone contra omnes hereticos, S. Basilus Magnus lib. de vera Virginit. S. Epiphanius heresi 67. Theodoret. in epitom. decretor. divin. cap. de matrim. & nuper Jeremias Constantinop. in respons. ad quest. Latinor. responsio 1. cap. 7. Ex Latinis S. Cyprianus in sermone de nativitate Christi, Hieronymus adversus Jovinian. cap. 1. D. Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. & epistol. 5. de conjugali debito, & voto continentie à conjugibus emisso, cap. 3. epistol. 2. ad Galatam, cap. 5. & epistol. 3. ad Probam, cap. 9. Gregorius Magnus homilia 36. in Evangelia, & in 4. Psalmi penitentiali: ad illa verba: *Ecce enim in iniquitatis conceptus sum, & in peccatis.* Quorum, aliorumque recentium verba refert Jodocus Coccius 2. tom. Theauri catholici, contrav. fidei lib. 9. de matrimonio art. 1. loca tantum indicasse sufficiat, ne nimium disputatio extendatur. Deus ergo auctor & institutor est matrimonii, & legislator legum ipsius, cum enim bonum sit, & spe-

ciei conservationi necessarium, consequens est, ut factum sit à Deo, sicut cætera quæ sunt bona. Docent Petrus de Soto in 1. relect. de matrim. Bellarminus 3. tom. lib. unico de matrim. cap. 2. Castro de hæresibus verbo nuptia. Tunc autem matrimonium dicebatur sacramentum in lata significatione, non in stricta, ut contra Vasquez defendit Bernal de sacr. disp. 2. sect. 2. §. 1. Hæc tamen divina institutio non efficit ut matrimonii contractus, quatenus contractus est, referatur ad jus divinum positivum, sed potius supposita divina institutione referatur ad jus naturale, quia naturale est homini appetere procreationem, & alium similem sibi post se hæredem relinquere; & quia naturali modo fit, nempè consensu præfinito; & quia naturalibus necessitatibus subvenit, scilicet ante peccatum ad officium generationis; post peccatum verò ad remedium concupiscentiæ: ex quo sequitur, institutionem ipsam à Deo esse ut cætera bona, & generi humano necessaria simpliciter, veluti alimenta, vocum sonos, aquam, &c. contractum tamen ipsum de quo loquor, ex jure naturali provenire: quod expresse quàm alii docet noster Basiliius lib. 1. de matrim. cap. 3. addendi tamen Victorii in principio relectionis de matrim. Petrus Soto lect. 4. de matrim. in lib. cui titulus Instructio sacerdotum, est. Fortunius Garcia in l. 1. §. jus naturale, de just. & jure, & ibi Guevara lib. 2. ex numero 24. Covarr. de matrim. cap. 1. in princip. num. 7. & 8. & §. 1. ex num. 6.

Deinde notandum est, ad rationem sacramenti novæ legis elevatum fuisse matrimonium jure divino, non alia aut diversa institutione quàm cætera sacramenta à Christo Domino fuerunt instituta, ut Lucius III. definit in cap. ad abolendam; de hæreticis; Concilium Constantiense sess. 15. contra errores Joannis de Hus; Concilium Florentinum in bulla unionis Armenorum, Tridentinum sess. 24. de matrim. in princip. & can. 1. cap. debitum; de bigamis, Gangreus canon. 1. Brachar. 1. canon. 11. Senoense canon. 10. Coloniense part. 7. cap. 1. quæ testimonia orthodoxis satis sunt. Sed contra Novatores acriter fundant Sotus lect. 1. de matrim. Castro de hæresibus, verbo nuptia, Jodocus Coccius in thesauro 2. tom. lib. 9. de matrim. art. 1. & 2. Bellarminus 3. tom. contrav. lib. unico de matrim. ex cap. 7. Gutierrez in eodem tract. de matrim. 2. part. princip. cap. 39. Sanchez lib. 2. disp. 4. Theologi cum Magistro in 4. distinct. 26. Landmeter. lib. 2. de veter. Mo-nacho, cap. 100. Basilus multis aliis laudatis, d. lib. 1. cap. 5. Ex quo in matrimonio fidelium, prout est sacramentum, jus naturale, & jus divinum concurrunt: illud, quia matrimonium dicitur, hoc, quia matrimonium elevat ad rationem sacramenti. Quo pacto accipiendi sunt textus in cap. debitum; de bigamis, cap. ult. de frigidis & malef. in prologo 4. part. 1. & alia juris loca & Patrum testimonia, quæ adducunt Doctores supra citati.

Nec obstat, quòd matrimonium celebretur ab infidelibus; & nondum baptizatis, cap. gan-demus, de divorciis, cap. ex parte, de transact. cap. quaedam veniens, de presbytero non baptizato: ab excommunicatis, cap. significavit, de eo qui dicit in matrum. ab absentibus, cap. final. de procurat. in 6. Sed omnes hi sunt incapaces sacramenti: ergo matrimonium non est sacramentum à Christo Domino institutum. Nam respondetur, ab in-

15.
De Deo
auctore
matrimo-
nii.

16.
A mat-
rimo ad
sacramen-
tum.

17.
Dissolutio
quædam
difficultas.

fidelibus matrimonium celebrari ut contractus tantum; quare simile matrimonium legitimum, sed non ratum appellatur, *cap. quanto, de divoritiis*; inde celebratum contractum, non verò recepisse sacramentum, dicitur *cap. deinde 26. dist. cap. 1. & finali, 28. quest. 1. cap. de infidelibus, de consanguin. & affin. l. final. rit. 6. part. 4.* Nec si ex Pontificia dispensatione infidelis cum fidele matrimonium celebret, ex nulla parte conficitur sacramentum, quia matrimonium unum tantum sacramentum est, constans ex unica materia & forma. Unde requiritur, ut ambo contrahentes sint baptizati & habiles ad præstandam materiam sacramento. *Basilii de matrim. lib. 1. cap. 27.* Si autem infideles conjugati baptizentur, ipso instanti contractus matrimonii elevatur ad esse sacramenti, ut probat *Barbosa in cap. gaudemus, de divoritiis num. 47.* licet contrarium teneat *Basilii lib. 1. de matrim. cap. 9.* quem sequitur *Diana 3. part. tract. 3. resol. 53.* Nec novum est, ut in matrimonio separetur ratio sacramenti à ratione contractus; cum & apud fideles hæc distinctio plerumque consideretur, veluti in matrimonio clandestino, quod irritavit Ecclesia, non ut sacramentum, sed ut contractum, ut dicemus *in cap. 3. de clandest. despons.* Et licet in matrimonio ut sacramentum non possit intervenire pecunia, tamen ut in contractu plerumque datur, *cap. de his, de condit. appes. & communi DD. sententiâ, si quis contrahat matrimonium cum intentione celebrandi tantum contractum, non verò recipiendi sacramentum, non recipit sacramentum propter defectum intentionis, quæ tam in ministris sacramentorum, quam in recipientibus desideratur, ut post Vasquez, Basilium & Villalobos ait Diana part. 3. tract. 4. resol. 253.* Nec obstat quod de excommunicatis dicebamus, quia illi si non licet, validè contrahunt matrimonium; *dicto cap. significasti, cap. presbyterum, de poenitent. & remiss. Covarr. de matrim. 2. part. cap. 6. §. 3.* Difficilius est quod de absentibus dicebamus; nam omisit Cano, Victoria, Sylvio, & aliis relatis à Diana *dict. tract. 4. resol. 250.* qui negant tale matrimonium valere ut sacramentum, contrarium verius est, & probatur *ex dicto cap. final. cap. honorantur 32. quest. 2. & ex ea ratione, nam licet alia sacramenta requirant præsentiam subjecti recipientis, tamen cum matrimonium habeat naturam contractus, & Christus Dominus in ejus institutione tantum elevaverit ad esse sacramenti, non mutavit naturam contractus; ideoque adhuc per procuratorem celebrari potest, d. cap. final.* Nec interest, quod tempore quo matrimonium celebratur, contrahentes sint furiosi, aut dormientes; nam sufficit consensus præstitus tempore, quo mandatum datum fuit, ut contra Basilium cum Bonacina & Sanchez docet Diana *dict. tract. 4. resol. 249.* Nec etiam interest quod procurator sit diversi sexus; & si in peccato reperitur, dum nomine alterius contrahit, non peccat. *Leander de marr. disp. 4. quest. 20.*

18.
De accidentalibus
matrimo-
niis.

Deinde sciendum est, semper, & apud omnes nationes ad matrimonium celebrandum quædam præscripta fuisse, & adhibita, ut substantialia; quædam verò pro solemnitate ut accidentalia. Gentes enim, quibus naturalis pudoris ulla cura fuit, semper curarunt, ne matrimonia clandestina contraherentur; aut minus solemniter, ut

sic & proles justa nasceretur, ejusque status magis certus esset, & ne occasio daretur contrahendi simul duo matrimonia. Pro essentia, seu substantia matrimonii omnes petierunt consensum, *l. nuptias 30. ff. de reg. jur. l. donationes 31. ff. de donat. l. cum hic status 32. §. si mulier 13. ff. de donat. inter. l. cum tabulis 16. §. 1. ff. de his que ut indign.* Quomodo autem consensus hic debeat explicari, exponemus *in cap. tua 25. hoc titulo.* Ut accidentalialia pro diversitate nationum varios ritus suis matrimonii præscriperunt legislatores, quos prosequi ambitiosum magis esset quam liberale, cum ex professo de ea regerint, & luculenter, *Brissoni, Antonius, & Franciscus Hothomanus, in libris quos scripserunt, inscripseruntque De ritu nupt.* *Alex. ab Alexand. lib. 2. dier. genial. cap. 5.* ubi plura *Tiraquellus cap. 37.* Idem *Tiraquellus passim in leg. connub. Petrus Gregor. lib. 9. synagm. cap. 5.* *Dorleans & Lyphus ad lib. 11. Taciti, Æneas Robertus lib. 1. rer. judic. cap. 2. in 1. contror. & lib. 2. cap. 17. in allegat. contra Sejam, Gothofredus ad titul. Cod. de spons. & in l. 66. de donation. inter. & in leg. 13. ff. de condit. & demonstr. Fornerius lib. 3. rer. quorid. cap. 29.* *Rofinus lib. 5. antiquit. cap. 37.* ubi *Demister, Mendoza lib. 3. Concil. Illiberi. cap. 14. Landmeter. lib. 2. de veteri Monacho cap. 101.* *Brissoni lib. 3. select. cap. 5.* *Cujacius lib. 12. observ. cap. 1.* *Turnebus lib. 20. advers. capit. 26.* *Zerda ad Virgil. 1. Æneid. vers. 119.* *Concius lib. 1. disp. cap. 13.* *Suarez ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 3. sect. 3.* *Revardus lib. 4. variar. cap. 12. & 16.* *Baldwinus ad leges Romuli pag. 26. & 27.* Sed tantum de matrimoniiis apud Romanos receptis, ex quibus nonnulla juris testimonia lucem accipiunt, agendum duxi, & sciendum est, apud Romanos tria matrimoniorum genera in usu fuisse; celebrantur enim cõemptione, farre, & usu, de quibus multa ex *Cicerone in topicis, Arnobio lib. 4. contra Gentes, congelerunt Conanus lib. 8. comment. cap. 3. num. 2.* *Tiraquel. in l. connub. à num. 4.* *Brissoni de ritu nupt. pag. 155.* *Petr. Gregorius lib. 9. synag. cap. 5. à num. 23.* *Petr. Faber lib. 2. semestr. cap. 12. & 23.* *Franciscus & Antonius Hothomanus ubi supra, Revardus lib. 4. variar. cap. 16.* *Demister ad Rosinum lib. 5. cap. 37.* *Robertus lib. 2. rerum judic. cap. 7.* plures citati ab *Osvald. lib. 7. com. cap. 2. littera F.* *Pancirolo lib. 2. variar. cap. 126.* *Durantius lib. 1. var. cap. 7.* *Gibalinus de usuris lib. 4. cap. 5. art. 1. per totum.* Usu ducebatur uxor cum mulier ita viro collocabatur, ut præter usum nullum jus in ea haberet; unde non ante in manum viri convenire credebatur, quam si apud eum nulla trinoctii absentia interposita annum implevisset, quo transacto, ex legibus 12. Tabul. uxor usu quæsitâ, ac usurpata perinde habebatur, ac si solemnibus verbis in manu convenisset. Ceterum si uxor à viro per trinoctium abfuerat, ex eadem lege 12. Tabul. usus uxoris interrompebatur; quod matrimonium per usum originem traxit à raptu Sabinarum: nam cum in initio populi Romani civitas hominibus repletur, Romulus legatos ad vicinas gentes misit, ut societatem, connubiumque novo populo concederent, & cum illud facere renuisent, ipse ludos solennes ex industria paravit, & vicinis civitatibus spectaculum indici iussit; & cum ad spectaculum varie gentes ex

Sabi-

Sabinis occurrerent, juvenus Romana earum virgines rapuit jure matrimonii, ut referunt Livius, Plutarchus, & alii, & Tertul. in lib. adversus Valentianos, ibi: *Tunc illi Sabinas raptas jure matrimonii plaudent.* De hoc raptu Virgil. lib. 6. *Aeneid.*

— & raptas sine morte Sabinas.

Ovidius de arte amandi:

Primus sollicito fecisti Romule ludos,

Cum juvet viduos raptas Sabina viros.

Plutarch. 99. Roman. vers. cur celebris, fol. 62. illustrant Revardus ad leges 12. Tabul. cap. 21. Rosinus lib. 5. antiquitatum, cap. 37. Livius lib. 1. cap. 1. Et quia feliciter raptus Sabinarum Romulo successerat, ab eodem institutum fuit, ut non vero, sed simulato quodam raptu legitimi connubii ritus perageretur. unde cepit, ut quisque vi simulata virginem raperet, & usu sibi in legitimam uxorem quæreretur: probat, & illustrat Revard. ad leges 12. Tabul. cap. 21. Cum farreatione uxor ducebatur, cum farre in viri manu conveniebat certis verbis & testibus decem praesentibus, & solenni sacrificio peracto, in quo panis farreus adhibebatur, teste Ulpian. in fragm. titul. 9. quae nuptiae proprie erant Pontificum; imò in Flamen Dialem non eligebatur, nisi ex parentibus confarreatis genitus. Tacitus lib. 13. annal. Cicero in oratione pro Murana. Illustrant Germonius lib. 1. de sacrorum immunit. cap. 5. Revardus ubi supra. Praeceptor Randoly in cap. aliter 30. q. 5. cap. 7. Succedit matrimonium per coemptionem, qui quidem ritus solennis erat, ut referunt Cicero lib. 1. de Oratore, & in oratione pro Flacco, Suetius ad Virgil. lib. 2. Georgic. & lib. 5. Aeneid. D. Isidorus lib. 5. orig. cap. 34. Boetius in topicis Cicer. Coemptio certis solennitatibus peragebatur, & sese in coemendo interrogabant invicem bis ita, an sibi mulier materfamilias esse velit. Illa respondebat, velle: & ita conveniebant in manu; manum enim eleganter Latine dicimus pro potestate, nec tam dominium significat, quam potestatem, l. 48. l. potestatis, 215. ff. de verb. sign. Libra etiam, & aes adhibebantur, & ea solennitate quasi emebantur conjuges. Virgil. ibi:

Teg, sibi generum Thetis emat omnibus undis.

Fuitque tanta auctoritatis matrimonium hoc, ut uxor ita ducta agnasceretur haeres, quasi per adoptionem, atque agnascendo viri testamentum rumpebat. Ulpianus in fragm. tit. 22. §. sui 14. idem titul. 23. §. agnascitur; eique succedebat intestato defuncto, tanquam suus haeres. Idem titul. 6. §. ad liberos 6. & excludebat patronum; idem titul. 29. §. 1. Ideoque cum in familiam viri transfisset, pristinam conditionem mutabat, & minimam patiebatur capitis diminutionem: idem Ulpianus titul. 11. §. minima 13. l. 2. §. sed si ipsa 19. ff. ad Tertul. quod si vir in potestate patris erat, nurus loco neptis in soceri sacra transibat. Ulpianus in fragm. titul. 22. §. sui 14. cuius matrimonii vestigia extant in Pandectis in l. 3. §. hoc autem solum, ff. de legat. praesand. ubi illa verba: *Vel subiecta juri eorum persona*; necessarii sunt accipienda de uxore, quae in manum convenerat, cum Ulpianus; am expressisset parentes & liberos: & in l. Lucius 14. lege Thais 41. §. Stichus, ff. de fideicom. libert. ubi refertur uxorem hereditate mariti se abstulisse; quae quidem abstentio tantum suis & necessariis haeredibus competit, §. sui, Instit. de haered. qua-

lit. Unde necessario textus illi sunt intelligendi de matrimonio per coemptionem celebrato. Quae interpretatio firmari potest ex l. Titia 13. ff. de inofficiso testam. prout illam expendit & illustrat Arias de Mesa lib. 2. var. cap. 1. num. 8. Haec autem forma contrahendi matrimonium Justiniani temporibus ab usu recessit, ut notat Cujacius ad Ulpianum dict. titul. 9. quam ob rem credi potest in l. uxorem 15. ff. de ritu nupt. l. ex ea parte 121. §. 1. ff. de verb. obl. l. cum quadam 19. ff. de jurisdictione omnium, pro eo quod erat scriptum, in manum convenire, Tribonianum reposuisse, in matrimonium convenire, ut notarunt Alciatus lib. 11. parerg. cap. 7. Tiraquel. in l. 4. connub. n. 4.

Etiam in matrimonio ut Sacramento aliqua induxit Ecclesiae ordinatio, quae ex natura rei non exigebantur, sed valde conducunt ad certitudinem, sanctitatem, & decentiam matrimonii; pauca referam ex his, quae accuratissime observantur Authores. Evaristus epist. 1. ad Episcopos Africae, relatus in cap. aliter 30. quest. 5. ex traditione Ecclesiastica Patrum, Apostolorumque enuntiat, non aliter legitimum esse conjugium, quam si a parentibus, & ab his, a quibus custoditur, uxor petatur, a quibus desponsetur. Secundo, quod legibus dotetur. Tertio, quod a Sacerdote cum precibus & oblationibus benedicatur. Quarto, quod a paranymphis tradatur. Quinto, quod solenniter accipiatur. Sexto, quod ante concubitum biduo, vel triduo vacent orationi. Et nuptiae, quae sic non contrahantur, non tantum clandestinitatis vitio subiectae erant, sed quod magis est, expositae erant, ut ob defectum probationis conjugalis consensus non reputarentur nuptiae, sed fornicatio, ut mihi videtur optime sentire Gratianus in fine, dicta causa 30. quest. 5. quod prius disertis verbis dixerat Tertull. in lib. de pudicitia, ibi: *Ideo penes nos occulta quoque conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professe, juxta maechiam, & fornicationem judicari periclitantur.* Non dixit, non esse prorsus matrimonium, sed exponi periculo non habendi ut tale: decretum hoc Evaristi immerito suspectum & supposititium censuit Aeneas Robert. lib. 2. rerum judic. cap. 17. in alleg. pro Scia; cum ei fidem faciant ultra castigatissimas glosas Gregorianas, omnes accuratissimi Authores congesti a Praeceptore meo D. Francisco Randoly in relect. ipsius textus, & singulariter laudat Michael Rouffellius lib. 1. historia Pontif. jurisd. cap. 5. n. 10. coq. textu tantum innixus Petrus de Soto lectione 1. de matrim. ante editum Canonem Tridentini, ab Ecclesia expostulaverit, ut matrimonia clandestina irrita & inania decerneret; de quo sub idem tempus quadraginta Doctores dubitarunt, ut tradit Thomas Sanchez de matrim. lib. 3. disp. 4. n. 1. Praedictas solennitates illustrabimus in cap. 2. de secundis nupt.

Deinde sciendum est, quod licet solennitates legales matrimonii non sint observandae, ut substantiales actus; tamen cum iustae & licitae sunt, debent servari, & juxta eas matrimonium celebrari, cap. Raynuntius, de testam. ibi: *Jure Lombardo.* Sed quia in praesenti casu diversae erant consuetudines pro diversitate provinciarum, ubi contrahentes domicilium habebant, quaeri potest, an solennitas in praesenti casu praescripta lege Saxonum, ubi matrimonium celebrabatur; an vero lex Francorum obser-

vanda

192

De eisdem
ex iure
Canonico.

21.

De Solennitatibus
servandis
vel non.

vanda esset? Et dicendum est, quod quando celebrantes matrimonium sunt diversorum locorum, in quibus dantur diversae leges, aut vigent contrariae consuetudines, distinguendum est, an illae consuetudines, seu leges disponant de rebus in celebrandis nuptiis requisitis, aut de rebus quae executionem exigunt post contractum matrimonium? In primo casu habenda erit ratio loci ubi matrimonium contrahitur, *l. exigere 65. ff. de iudiciis*, Petrus Barbosa *in l. heres, §. proinde, num. 69. ff. de iudiciis*, Chastaneus *consil. 7*. Robertus *1. sentent. cap. 4.* quia in quibuslibet actibus sumenda est interpretatio juxta legem aut consuetudinem loci, in quo celebratur, *l. semper 34. ff. de reg. jur. l. si fundus 6. ff. de evict. ibi: Ex consuetudine ejus regionis in qua negotium gestum est; & l. quod si nolit, §. quia assidua, ff. de edict. l. licet 8. l. circa 19. C. de locato*. Probat Covarr. *in rubric. de testament. 2. part. num. 23.* Forner. *lib. 1. select. cap. 5. Cnjac. tract. 3. ad Afric. in l. cum quis 22. ff. de obl. & alt. Faber lib. 16. conject. cap. 6. & 8.* & ita testamentorum tabulae aperiendae sunt juxta leges loci, in quo aperiuntur, *l. 2. C. quemadmodum testamenta: usurae aestimandae sunt juxta consuetudinem loci, ubi contractus celebratus est. l. 1. in princip. l. & in contraria, ff. de usuris; & honoraria Advocatis sunt constituenda pro fori consuetudine, ubi iudicium peragitur, l. 1. ff. de variis & extraord. cognit.* In secundo autem casu cum quaeritur de rebus matrimonii, quae perseverant post nuptias, & utilitatem respiciunt amborum contrahentium, vel alterutrius, etiam distinguendum est, an certum aliquid inter contrahentes placuerit, an verò nihil convenerit. Primo casu si quid convenum est circa dotis restitutionem, donationem propter nuptias, & similia, id probandum est, ut docent, & exponunt Cenedus *qq. canonic. q. 21. per totam*, Cabedo, & alii congesti à D. Joanne de Larrea *decis. 62. Granat. n. 21.* Cancreri *1. p. var. c. 5. n. 61.* Gratianus *tom. 1. cap. 9. n. 1. Sesse de inhib. cap. 3. §. 11. num. 7.* nam quamvis non liceat pacisci contra leges generales, *l. juris gentium 7. §. Praetor, l. jus publicum, ff. de pact. l. pacta qua, C. eodem titul.* tamen licet pacisci contra beneficium legis volentibus concessum, *l. pacisci 31. ff. de pact. l. queritur, §. si venditor, ff. de edict. edict.* cum liceat renunciare privilegio in sui favorem introducto, *l. penult. C. de pact. l. si iudex, ff. de minor.* nec quicquam aliud bonae fidei magis conveniens est, quam ea quae inter contrahentes placuerint, servari, *l. 1. §. si conveniat, ff. de positi*: & proinde in pactis matrimonialibus, & contra consuetudines loci, tam circa dotis restitutionem, quam circa conjugalem acquæstum, utiliter & efficaciter potest conveniri, seu pacisci. Larrea *dicta decis. 62. per totam*: istae enim leges, seu consuetudines procedunt in subsidium, quando sibi contrahentes non prospexerint, & ideo provisio hominis tollit provisionem legis, *l. penult. C. de pact. conventis*. Quod si nihil cautum sit, aut dictum de his quae lege, seu consuetudine continentur, regulariter juxta ea quae in primo casu adduximus, censetur contractum, docuerunt fusè P. Gregor. *in presenti, n. 91.* D. Joan. de Larrea *d. decis. 62.* qui prosequuntur diversos casus, tam circa quæstum conjugalem, quam circa restitutionem dotis, casu quo contrahentes habent diversum domicilium, & in utroque diversum jus servatur,

His suppositis, ut veram rationem praesentis decisionis agnoscamus, sciendum est, varias assignari ab Interpretibus. Sannazarius de *sponsalib. ratio decidendi. fol. 283.* rationem hujus textus ex eo deducit, quod sicut per mutationem vitae, quae fit per Baptismum, ad vitam spiritualem, non dissolvuntur conjugia, multò minus per illam mutationem, quae fit de gente ingentem. Sed hæc ratio minimè adaptatur praesenti decisioni, quoniam in ejus specie maritus non intendebat matrimonium fuisse nullum, ob patriæ mutationem, sed ob defectum solennitatis. Quare Glossa in praesenti aliam rationem assignat, videlicet, quod matrimonium solo consensu contrahatur, *cap. sufficit 27. q. 2. l. nuptias, ff. de reg. jur. cap. cum apud, cap. hoc rna, hoc titul.* Ideo interveniente mutuo consensu nihil interest, quod aliæ solennitates accidentales omittantur; quæ ratio vera est, & meritò ab omnibus recipitur. Sed adhuc specialem hujus canonis mentem non ostendit; nam ut ex serie constat, solennitas non fuit omissa; siquidem juxta legem Saxonum matrimonium celebratum fuerat, nec id in praesenti dubitabatur; sed cum Franci diversis uterentur legibus ac Saxones, hæsitabat maritus, an esset vera uxor ejus, quam duxerat, non servatis propriis legibus. Unde dicendum est, integram rationem hujus textus ex eo provenire, quod cum consensus essentialiter tantum desideretur ad nuptias, & ille in praesenti casu intercessisset, matrimonium validum & efficax omnino fuit; immò & justum, & legitimum ex eo; nam cum matrimonium contraheretur in Saxonia, secundum legem Saxoniae, non verò Franciæ erat celebrandum, juxta proximè tradita, præcipuè cum leges, tam Saxoniae, quam Galliae, respicerent tantum solennitatem matrimonii, & dotationem in ipsis nuptiis faciendam; & ita nullo modo audiendus erat maritus simile matrimonium impugnans, cum accedente legitimo consensu, & juxta patrias leges, quae observandae erant, celebratum fuisset.

Nec obstat dubitandi ratio adducta, quae duplicem continet partem. Prima versatur circa consuetudinem, utrum videlicet per eam impedimenta matrimonii, tam illud impediencia, quam dirimentia, induci possint? In qua questione nonnulli affirmant, eam vim consuetudinem non obtinere, nisi mixta sit laicorum, & clericorum, eamque scandalum comitetur, quod ex matrimonii contractu adversus talem consuetudinem inito pullularet; tunc enim docent tale matrimonium impediri, & dirimi, non quidem ratione consuetudinis hujuscemodi, sed quòd sacri canones cum scandalo inire conjugia minimè patiantur; quorum ratio est, quia sicut consuetudo non potest reddere habiles ad contrahendum eos, quos Jus canonicum inhabiles facit, *cap. quod super, in fin. de consanguin. & affinit.* ita nec inhabiles reddere eos, quibus idem jus matrimonium permittit. Ita docuerunt Covarr. Henriquez, & Ludov. Lopez congesti à Thoma Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 4. num. 7.* Salas *de legibus disp. 19. questio. 97. tractat. 14. sectione 10.* & ita accipiunt praesentem textum de consuetudine tantum laicorum, & nullo scandalo eam comitante. Alii non exigunt consuetudinem mixtam, clericorum videlicet & laicorum, sed tantum scandalo comitatam, arguentes à spirituali matrimonio ad

22. Dissolvitur dubitandi ratio.

ad carnale, ex cap. cum olim, juncta glossa finali, de clericis conjug. Ita docuerat in dicto cap. super eo, de cognat. spiritual. Glossa, Butrius, Præpositus, & alii congesti à Sanchez ubi supra n. 11. Alii docent consuetudine introduci posse impedimenta impedientia, non verò dirimentia: ita Glossa, Goffredus, Innoc. in dicto cap. super eo, & alii relati à Sanchez d. disp. 4. num. 10. Sed his sententiis ommissis verius dicendum est, consuetudine legitime præscripta juxta tradita in cap. fin. de consuet. impedimenta etiam dirimentia matrimonii induci posse, ut probant Sanchez d. disp. 14. Franciscus Salernus in d. disp. de valore matrim. §. 5. num. 16. D. Hieronymus Camargo in eod. tract. num. 36. & idem in d. cap. super eo, & similibus, propter consuetudinem legitime præscriptam matrimonium contra eam celebratum nullum fuit. In præsentem autem textum nulla fuerat consuetudo legitime præscripta apud Francos, nec ab Ecclesia approbata, quæ dirimeret matrimonium, sed tantum leges aderrant præscribentes sollemnitate nuptiis, tam in bannis, quam in dotis constitutione. Difficilior est alia pars dubitandi rationis, deducta ex legibus, & statutis secularibus, quibus matrimonia non solum prohibentur, verum & ea contrahentes variis pœnis plectuntur. Pro cuius solutione dicendum est, quod cum matrimonii contractus à Christo Domino ita elevatus sit ad sacramentum, ut nullo modo apud fideles celebrari possit ut contractus, quin etiam sit sacramentum, inde provenit, ut nullus Princeps secularis, vel ecclesiasticus, præter Summum Pontificem, possit impedimenta matrimonii apponere, ut latè probant Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 47. num. 12. Bassilius lib. 6. cap. 2. num. 4. Unde leges & statuta supra relata, ut injusta, & impeditiva matrimonii, improbarunt M. Anton. Eugenius consil. 18. num. 14. Thomas Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 25. num. 2. Fontanel. de pactis nupr. 1. tom. clausul. 4. gloss. 2. ex num. 10. Sed cum ea statuta ut iusta defendant P. Barbosa in d. l. 1. 4. part. ex num. 36. Philip. Paschal. de viribus patriæ potest. part. 2. cap. 15. ex num. 11. Pater Molina de just. tom. 1. tract. 2. disput. 176. Molina de primogeniis lib. 2. cap. 16. num. 10. dicendum est cum Arias à Mesa lib. 3. variar. cap. 35. legibus secularibus posse juvari

& firmari sacros canones, quibus certa matrimonia improbantur, & damnantur; quo modo defendi possunt leges nostræ Hispanæ, in quibus pœnæ apponuntur in contrahentes matrimonia clandestina: alia verò secularia statuta, quibus certa matrimonia impediuntur, ex defectu jurisdictionis nulla esse, ex proximè traditis, & latè resolutis per Salernum & Camargum ubi supra, Dianam, 7 p. tract. 1. resol. 23.

Sed supra traditis obstat textus in c. aliter 30. q. 5. in illis verbis: *Legibus docetur*; ubi Evaristus ^{23:} *Exponitur* inter alia necessaria ad matrimonium justè celebrandum, illud exigit, ut uxor juxta leges doteatur, aliàs non matrimonium, sed adulterium, seu fornicationem esse: ergo si in præsentem specie non erat uxor dotata juxta leges Franciæ, matrimonium nullum erat, & per consequens licitè nobilis Francus aliam uxorem duxit. Quo textu aliqui moti, & cap. nullum sine dote fiat conjugium, edd. causa, & quest. cap. consanguineorum 23. q. 4. existimarunt ad substantiam, essentiamque matrimonii dotem desiderari; sed contrarium verius est, & probatur ex cap. per vestras, de donat. inter, l. si donationum 22. C. de nuptiis, l. quod si nulla, C. de relig. & probant latè Arias à Mesa lib. 2. variar. cap. 40. Randoly in dict. cap. aliter cap. 8. Nec contrarium probat textus in dict. cap. aliter; nam non omnia quæ ibi ab Evaristo recensentur, sunt essentialia matrimonii; sed cum Ecclesia semper abhorruisset matrimonia clandestina, ne matrimonium concubinitas putaretur, ideo dotis constitutionem, & alias sollemnitates ibi relatas præscripsit, ut cognosceretur, uxorem ita ductam, justam esse, non verò concubinam; ne dote non constituta concubinam crederetur, juxta illud Plaut. in Trinummio: *Sororem in concubinitatum tibi sine dote redisse magis, quam in matrimonium*. Notavit Robertus lib. 2. rerum judic. cap. 17. Unde Nicolaus agens de matrimonio contracto à Lothario cum Vvaldralda, in cap. Lotharius 31. quest. 2. hæc adjicit verba: *Primum diligenti investigatione inquirete, & si eundem gloriosum Regem prædictam Vvaldraldam præmissis dotibus, cum relictibus, secundum legem & ritum, quo nuptiæ celebrari solent, per omnia inveneritis, &c.* cujus textus historiam refert Baronius anno 682.

CAPUT II.

(a) Innocentius III. Exoniensi Episcopo.

PRÆterea ii, qui matrimonio contrahendo purè, & sine omni conditione fidem dederunt, & juramentum fecerunt, commonendi sunt, & diligentius exhortandi, & omnibus modis inducendi, ut fidem præstitam, vel juramentum factum observent, & se, sicut promiserint, jungant. Si autem se ad invicem admittere noluerint, ne fortè deterius inde contingat, ut talem scilicet ducat, quam odio habeat, videtur quod adinstar eorum, qui societatem juramento, vel interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari.

NOTÆ.

1. (a) Innocentius III. Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titulo, capite 11. sed malè, cum epistolæ Innocentii III. compila-

tae tantum reperiantur in tertia & quarta collectione, nunquam autem in prima; & præpostero ordine præfens decisio compilaretur ante textus sequentes, quæ sunt Eugenii III. & Alexand. III. qui præcesserunt Innocentium III. quare